

## ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ

**Юлія ПАВЛЕНКО,**

*кандидат педагогічних наук, доцент,  
доцент кафедри початкової освіти*

*Полтавського національного педагогічного університету  
імені В. Г. Короленка*

Представлено результати наукового дослідження проблеми використання засобів мультиплікації задля формування ціннісних орієнтацій дітей молодшого шкільного віку, формування у них уявлень про такі загальнолюдські цінності, як: «добро», «щедрість», «доброзичливість», «толерантність», «щедрість», «порядність», «дружба», «справедливість».

**Ключові слова:** моральне виховання, ціннісні орієнтації, початкова освіта, молодші школярі, мультиплікація.

The results of a scientific study of the problem of using the means of multiplication for the formation of value orientations of children of primary school age, the formation of their ideas about such universal human values as: «goodness», «generosity», «benevolence», «tolerance», «generosity», «decency» are presented», «friendship», «justice».

On the basis of theoretical analysis, generalization of psychological and pedagogical literature and the results of research and experimental work, the author is convinced that the influence of multiplication on the consciousness and behavior of younger schoolchildren is significant.

The following main criteria for the selection of cartoons as a means of moral education have been defined: the quality of the video image (brightness of the images, color harmony, etc.), the quality of the sound recording (vocabulary that corresponds to the norms of the literary language, the emotional coloring of the characters' speech, etc.), simplicity and accessibility of the plot; expressiveness of characters; the presence of moral issues in the film.

The results of the experimental and research work revealed the dynamics of the formation of value orientations in primary school children by means of animated cartoons in the experimental group, which allows us to assert the effectiveness of the proposed work.

**Keywords:** moral education, value orientations, primary education, younger schoolchildren, animation.

## **FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS OF CHILDREN OF YOUNGER SCHOOL AGE BY THE MEANS OF MULTIPLICATION**

*Yulia PAVLENKO*

Інформаційна революція та глобалізація світу зробили сприйняття дійсності молодшими школярами в значній мірі залежними від того, як його подають медіа, тому в епоху становлення цифрових та інтерактивних технологій комунікації актуальним для розвитку підростаючого покоління є набуття системи знань і практичних умінь для орієнтації в інформаційних потоках сьогодення: пошуку, засвоєння, застосування інформації, зокрема, медіаінформації; адекватного сприймання, критичного осмислення, звільнення від непотрібних впливів, творчого інтерпретування різноформатної медіа продукції.

В державі розпочато застосування «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні». Головна ідея Концепції полягає в сприянні становленню ефективної системи медіаосвіти в Україні для забезпечення загальної підготовки дітей та молоді до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною медіасистемою.

Одним з основних засобів медіаосвіти молодших школярів є мультиплікація. Тема мультиплікації та її використання в освітньому процесі початкової школи знайшла своє відображення у працях Л. Бірюкова, А. Бурухіна, О. Волошенюк, О. Ганик, В. Кушнір, Л. Лебедева, О. Мокрогуз, Л. Назарова, І. Пижик, М. Сітцевої, Р. Силко, П. Скляра, Р. Сопівник, І. Старагіної, Л. Фесюкова, Ю. Хомської та інших науковців.

Психологічна природа учня 6-11 років вимагає наочності та активності навчальній діяльності. При цьому в реальному освітньому процесі можна часто спостерігати як на уроках у початковій школі школярі читають традиційні тексти з підручника, розглядають статичні ілюстрації. У розпорядженні вчителя не

завжди є діючі моделі процесів і явищ, що вивчаються, й не завжди видається можливою організація практичних дослідів.

Поміж звичними малюнками та реальними моделями займають своє особливе місце й віртуальні – ілюзійні моделі, тобто моделі створені засобами мультимедіа, що дозволяє передавати інформацію в різних форматах – одночасне поєднання текстів, зображень, аудіо, відео, анімації.

Вчені наголошують, що використання мультиплікаційних засобів навчання робить уроки динамічними, яскравими, набагато результативнішими, різноманітними за жанрами. Такі уроки розвивають у дітей креативне мислення, навчають по-іншому сприймати матеріал, що вивчається, повніше й точніше висловлювати свої думки, проявляти свої індивідуальні можливості, долати певні труднощі в навчальній діяльності, самостійно будувати творчий процес, а це і є сходинки до формування життєвих компетентностей особистості.

О. Лущинська доречно наголошує, що «від способу використання мультфільму залежить не лише рівень розвитку дитини, задоволення чи мотивації, але й наслідки після перегляду. Неконтрольований перегляд руйнує та спотворює сприйняття дитиною реальності, оточення та стилів поведінки. Водночас правильно організований та прокоментований сеанс перегляду вдало підібраної мультиплікації сприяє активізації навчально-пізнавальної активності молодших школярів. З огляду на це, питання правильного та доцільного використання розумних і якісних мультфільмів сьогодні набуває особливої актуальності. Адже дитина, сприймаючи інформацію у вигляді образів, під впливом побаченого може формувати власну модель поведінки» [1, с. 191].

Сучасна дитина, починаючи з віку двох, а інколи і з одного року, ознайомлюється з дещо новим способом пізнання світу – мультфільмами. Особливо привабливими для неї є ті жанри, які найбільш яскраві та цікаві для батьків, у більшості випадків, а не для дітей. Адже, підбираючи «меню перегляду», батьки, перш за все звертають увагу на яскравість, якість, сучасність, ну і, так званий, розвивальний аспект. За словами М. Сітцевої, «у буденній свідомості мультиплікації сприймаються як невід’ємний складник дитинства, засіб розважання та розвитку підростаючої особистості» [3].

Мультфільм, мультиплікація, анімація, мультиплікаційне кіно – це вид кіномистецтва, твори якого створюються шляхом зйомки

послідовних фаз руху мальованих або об'ємних об'єктів. Серед мультиплікаційних фільмів виокремлюють лялькові, мальовані, пластилінові, комп'ютерні. Першим мультфільмом в Україні був «Солом'яний бичок», створений В. Левандовським мальований мультфільм. Сьогодні найбільш популярними є комп'ютерні мультфільми (наприклад, «Фіксіки» та ін.).

В. Сухомлинський слушно акцентував увагу на тому, що «у малюків своє бачення світу, своя мова художніх зображувальних засобів» [5]. Мультиплікація є особливим жанром екранних мистецтв, де аудіовізуальний ряд підлаштований саме для дитячого сприйняття.

Як зазначає Р. Силко, «мультиплікація – це універсальна та інтернаціональна мова спілкування дітей та дорослих усього світу. Мультиплікація є дуже близькою до світу дитинства, бо в ній завжди присутня гра, злет фантазії й немає нічого неможливого. Мультиплікація є універсальним багатогранним засобом розвитку дитини у сучасному візуально насиченому світі. Виразні засоби мультиплікації є найбільш природніми для дитячого віку стимуляторами творчої активності та розкнутості мислення [2, с. 188].

За словами Ю. Хомської, «проблематика сприйняття мультфільмів дітьми полягає у тому, що маленьким глядачам не вистачає ані художнього, ані життєвого досвіду, щоб сприйняти сюжетну лінію мультфільму. Діти не бачать тих прихованих смислів, які зазвичай містяться у словах і діях героїв» [6]. Тому, обираючи мультфільм, слід враховувати принципи дії мультиплікації на свідомість дітей. Переглядаючи будь-який мультфільм, дитина отримує різноманітну інформацію, що є не лише навчальною чи практичною.

Проте, порівнюючи почуття та емоції після перегляду мультиплікації дорослими та дітьми, слід зазначити, що дорослі сприймають сюжет, а діти деталі. За дослідженнями О. Луцинської серед батьків та дітей, обравши за основу серію «День кіно» з усім відомого мультфільму «Маша та ведмідь». На підставі аналізу його результатів констатуємо, що 75% батьків запам'ятали веселі моменти порівняння відомих фрагментів із кіно, ще 15% особливо вразив фрагмент на кораблі, 10% не змогли згадати про що, пам'ятаючи лише окремі уривки. Водночас діти звернули увагу на те, що можна створити власне кіно, якщо щось не вдається написати чи намалювати, можна взяти чистий аркуш, а старий

викинути на підлогу, якщо сумно – слід переглядати мультфільми та ін. І це не все, адже це лише загальна картина сприйнятого [1].

У процесі перегляду виділяють три принципи впливу на свідомість та поведінку дітей: інформатизації, імітації, ідентифікації. Характеризуючи їх, варто розпочати з принципу інформатизації. Під час перегляду мультфільму дитина зустрічається не просто з новим знанням, як про це думають батьки, а з цілим потоком нового та непізнаного, за розуміння та сприйняття якого відповідає вона сама. Так, в одному з найпопулярніших мультфільмів «Маша і ведмідь» (серія «День варення») головна героїня демонструє чудеса молекулярної кухні (вміння приготувати варення із шишок), дозвіл користування плитою, що є небезпечним, та безліч інших моментів.

На початку проведеного дослідження було зроблено припущення, що мультиплікація виявляється одним із ефективних засобів формування ціннісних орієнтацій дітей молодшого шкільного віку, формування і розорення у них уявлень про такі загальнолюдські цінності, як: «добро», «щедрість», «доброзичливість», «толерантність», «щедрість», «порядність», «дружба», «справедливість».

Основою для науково-дослідницької діяльності з використання засобів мультиплікації задля формування у дітей молодшого шкільного віку ціннісних орієнтацій стали наукові праці І. Старигіної, О. Волошенюк, О. Мокрогуз, О. Ганик [4]. Автори підкреслюють, що при побудові навчально-виховної роботи на основі анімаційного мистецтва потрібно приділити особливу увагу розвитку критичного мислення, художньо-естетичного сприйняття, вербального і візуального усвідомленого осмислення отриманої аудіовізуальної інформації. Це все реалізується при умові організованого перегляду мультиплікаційних фільмів та поетапного активного обговорення мультфільмів.

При цьому сприйнятті мультиплікаційних фільмів і активна робота зі сприйнятою специфічною інформацією, вираженою в мультиплікаційних образах, сприяє встановленню асоціацій з власним досвідом молодшого школяра, активізації процесів співпереживання побаченим персонажам, узагальненню побаченого і перенесенню ціннісних орієнтацій у реальне життя (на основі методу аналогії).

У ході педагогічного експерименту хід обговорення мультиплікаційного фільму, як частини уроку чи позаурочного заходу вибудовували за такою схемою:

- перегляд;
- відбір епізодів, які мають яскраву педагогічну (виховну) забарвленість;
- аналіз цих епізодів, обговорення;
- виявлення ідеї, концепції, авторського задуму;
- морально-етична оцінка подій явищ, персонажів;
- висновки і узагальнення.

Формування ціннісних орієнтацій дітей молодшого шкільного віку засобами мультиплікації в умовах навчання в школі передбачає такі етапи:

- підготовчий;
- основний (формуально-ціннісний);
- рефлексивний.

На підготовчому етапі відбувалася підготовка розвивального середовища для перегляду мультфільмів і підбір самих анімаційних фільмів у взаємозв'язку з тематичними тижнями НУШ. Так, в експериментальному класі була організована так звана мультзала. У класній кімнаті був облаштований осередок (у вигляді стенду), де знаходилася добірка плакатів і малюнків, ілюстрацій до мультфільмів. Це дозволило більш усвідомлено працювати з мультиплікаційними образами. Набір персонажів мультиків постійно поповнювався, їх створювали діти, а також роздруковував учитель.

У ході експерименту було вирішено завдання ознайомлення дітей молодшого шкільного віку з історією мультиплікації, з видами мультфільмів (мальований, пластиліновий, ляльковий, комп'ютерний) та з власне мультиплікаційними фільмами. Крім перегляду використовували також метод розповіді вчителя на уроках та в позаурочний час. В процесі розповідей також демонстрували презентації, на уроках мистецтва реалізували прийом «рухомі малюнки».

Потрібно відмітити досить високу активність молодших школярів на підготовчому етапі й зацікавленість таким видом діяльності.

Експериментальна робота реалізувалася щотижня (2-3 рази) на різних уроках (переважно «Я досліджую світ», «Українська мова», «Мистецтво», рідше – «Математика»), а також в позаурочній діяльності.

Основний (формульовано-ціннісний) етап містив роботу безпосередньо з мультфільмами. Це відбувалося також за визначеною структурою:

- підготовча бесіда;
- перегляд;
- обговорення морально-етичних ситуацій;
- визначення й характеристика головних героїв/ситуацій, та їх моральних характеристик;
- творча робота на основі мультфільму (ігрова діяльність, театралізовані дії, образотворення, малювання, словесне малювання);
- підведення підсумків.

У ході спостережень за діяльністю учнів експериментальної групи було очевидним: хоч, зазвичай, перегляд мультфільмів сприймається дітьми як відпочинок та приємне проведення часу. Але організований учителем перегляд і аналіз мультиплікаційних матеріалів на уроці дозволяє зробити процес вивчення нового навчального змісту інтенсивним та цікавим, сприяє активізації пізнавальної діяльності молодших школярів, а також формує у них певні компетентності, має розвивальний і виховний ефект.

Так, наприклад, на початку формульованої роботи, на уроці української мови, переглядали серію «Осінь» з мультсеріалу «Лунтик». Після того учні писали твір на тему «Восени». Перегляд мультфільму викликав неприховану радість у дітей. По-перше, для них було незвичайним перегляд мультфільму під час уроку. По-друге, дітям дуже сподобалася, що вчитель брав участь в перегляді – такій улюбленій для них справі. З'ясувавши колективно інформацію (на основі переглянутої серії) для написання твору учні з великим натхненням впералися з роботою.

Звісно, не кожен мультиплікаційний фільм може бути продемонстрований під час освітнього процесу. Вибір фільмів потрібно робити виходячи з вікових особливостей учнів та з змістової та методичної відповідності змісту мультфільмів.

Нинішня мультіндустрія пропонує широкий вибір різних фільмів як українського, так і зарубіжного виробництва. На наш погляд, найбільш відповідним вище викладеним вимогам є українські мультфільми, адже вони:

- вчать доброти, щирості, працьовитості, поступливості, дружелюбності та співпереживанню; герої мультфільмів вчать не здаватися, боротися зі злом і справлятися з усіма труднощами (наприклад, мультфільм «Котигорошко»);

– розвивають психічні процеси дитини (уяву, пам'ять, мислення);

– розширюють кругозір молодших школярів (наприклад, «Уроки тітоньки сови»);

– сприяють поповненню словникового запасу, вчать говорити грамотно, красиво формулювати свої думки, оскільки, в мультиплікаційних персонажів діти переймають манери поведінки, їхнє вміння взаємодіяти з навколишнім світом;

– розвивають креативність дітей (під час перегляду яскравих, неординарних картинок працює фантазія, нестандартне мислення і це може стати початком творчості дитини).

У ході активної фази експериментальної роботи часто після перегляду мультфільму діти уявляли себе на місці мультиплікаційних героїв. Використання прийому персоніфікації, коли діти міркували, як би вони самі вчинили на місці героїв спостерігалася помітна активізація пізнавальної діяльності і поведінки дітей в цілому. Учні надавали волю уяві та «польоту фантазії» й часто вигадували надзвичайно цікаві версії поведінки і вирішення ситуації.

У ході формувального етапу експерименту також мали місце неадекватні емоційні реакції дітей на побачене у мультфільмі. Так, іноді сумні фрагменти сприймалися зі сміхом, а веселі – іноді викликали роздратування або нейтральний вияв емоцій.

На нашу думку, це пов'язано з не сформованістю вмінь розуміння істинного сенсу фрагменту та нездатністю співвіднести окрему частину мультфільму з його загальною ідеєю.

За нашим припущенням, це відбувалося через невміння дітей зрозуміти істинний сенс і зміст побаченого, співвіднести конкретний фрагмент з контекстом усього твору.

Відтак, надзвичайно важливо після перегляду організувати обговорення побаченого, з'ясувати пікантні (сумні, веселі, нестандартні) ситуації відображені в ньому. Не менш важливо реалізувати творчі завдання на основі фрагменту мультфільму, що дає дитині змогу якнайкраще проявити себе.

Як підсумок роботи над переглядом мультфільму, стала робота організована у формі бесіди. При цьому запитання ставив як учитель, так і самі учні. При цьому застосовували фронтальну, групову та індивідуальну роботу.

Рефлексивний етап роботи з мультиплікаційним матеріалом в урочній та позаурочній роботі в початковій школі реалізував такі

задачі: формування ціннісних орієнтацій дітей, збагачення їх почуттів, емоційної та поведінкової сфери.

На цьому етапі використовувався переважно прийом аналізу почуттєвого й емоційного стану молодшого школяра, перенесення на себе почуттів мультперсонажів, співпереживання їм, зіставлення вчинків мультиплікаційних героїв із власним життєвим досвідом.

Відмітимо, що іноді дітям було важко співвіднести свою поведінку із вчинками мультяшного героя, а так логічно уявити і зрозуміти його емоції, переживання.

З метою перевірки ефективності апробації розробленої методики формування ціннісних орієнтацій дітей молодшого шкільного віку засобами мультиплікації здійснено вступний і підсумковий зрізи (на початку і по завершенню формувальної роботи).

Відтак, у молодших школярів експериментальної групи, порівняно з учнями контрольної групи, відстежується більш високі показники сформованості ціннісних орієнтацій. Учні експериментальної групи значно розширили та закріпили уявлення про цінності у житті людини, зіставляти їх із учинками персонажів мультиплікаційних фільмів, а також спостерігати їх у власному житті і поведінці.

Зауважимо, що робота над мультфільмом на уроці і в позаурочній діяльності завжди у ході експерименту викликала інтерес і захоплення у молодших школярів, що позитивно впливає на навчання і виховання загалом. Водночас, молодші школярі контрольної групи з труднощами характеризували поведінку героїв анімаційного фільму та називали їхні моральні якості.

Тому, зазначимо, плануючи урок, вчитель початкової школи має пам'ятати, що використання засобів мультиплікації на уроці повинно бути доцільним і мати міру. Обов'язковою має бути відповідність мультиплікаційних фільмів тематиці уроку та позаурочних заходів. Перегляд мультфільму має органічно влитися в структуру уроку і жодною мірою не відтісняти інші його етапи. Не варто зловживати демонстрацією мультиплікаційних фільмів, оскільки урок – форма освітнього процесу, головною задачею якого є освітня.

Як результат проведеного дослідження, можемо констатувати, що в експериментальній групі зафіксована позитивна динаміка формування ціннісних орієнтацій дітей молодшого шкільного віку засобами мультиплікації, що доводить ефективність розробленої й апробованої методики.

### Список використаних джерел:

1. Луцинська О. Мультиплікації як один із засобів впливу на свідомість та поведінку молодших школярів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2016. № 15. С. 190–193. URL:[http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk\\_2016\\_15\\_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2016_15_48).
2. Силко Р. М. Мульти-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульти-терапія. *Вісник. Серія : Педагогічні науки*. 2014. №120. С. 188–190.
3. Сітцева М. Роль мультиплікації у розвитку дитини в умовах інформаційного суспільства. URL: <http://www.inforum.in.ua/conferences/12/2/12>.
4. Старагіна І. П. Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі : навч.-метод. посіб. / за редакцією О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 58 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 3. 670 с.
6. Хомська Ю. Вплив мультиплікаційних фільмів на формування гендерних стереотипів у дітей молодшого шкільного. URL: <http://naub.oa.edu.ua/2014/vplyv-mulyplikatsijnyh-filmiv-na-formuvannya-hendernyh-stereotypiv-u-ditej-molodshoho-shkilnoho-viku/>.